through direct methodological analysis of theoretical texts from physics (for example, the treatise on celestial mechanics in Newton's Principia) and chemistry (for example, theories of molecular orbitals), not through their retellings and interpretations. Namely, in texts that expose a theory, its designers present it to colleagues in the hope of its understanding, application, and further development ().

But the term "theory" is widely used not only in natural sciences but also in other sciences (). The creative participants of the latter also refer to the systems of knowledge they have constructed as theories. These systems are essentially narrative but nonetheless reflect some aspects of the realities of these sciences.

The methodological question is whether polysystemic reconstruction will be useful for analyzing the current problematics and obstacles of building and applying theories in the social, humanities, technical, and medical sciences. As its originators and developers are not experts in these research areas, they hope this publication will attract students, faculty, and researchers from these fields to jointly analyze and deepen their understanding of the theories in these sciences.

References

1. *Габович О., Кузнєцов В*. Філософія наукових теорій. Нарис перший: назви та реалії. – Київ: Наукова думка, 2023. Retrieved from https://philpapers.org/rec/KUZOGA

2. *Belkheiri N., Gabovich A., Kuznetsov V.* (2026). The epistemology of scientific representation: A triad-structured analysis of virtual particles and other quasi-particle constructs // *Northern European Journal of Philosophy* – 2026, 26(1) – Pp. 1-37. https://doi.org/10.1515/sats-2026-0004

3. *Belkheiri N., Kuznetsov V.* (2026). A polysystemic and triadic epistemology of chemical theory structure and change //Актуальні проблеми духовності – 2026, 28 (1). Pp. 1–44. https://journal.kdpu.edu.ua/apd/uk

4. *Gabovich A., Kuznetsov V.* What components does a specific scientific theory consist of? Part 1 // Філософська думка – 2025, 4. – Pp. 131–149. https://doi.org/10.15407/fd2025.04.131; Part 2. Філософська думка – 2026, 2. Pp. 106–120. https://doi.org/10.15407/fd2026.02.106

5. *Gabovich A., Kuznetsov V.* Newtonian celestial mechanics as a componential prototype of specific theories // Studies in History and Philosophy of Science and Technology – 2025. 34 (2). – Pp. 3-18. https://doi.org/10.15421/272517

6. *Hänel H.C., Müller J. M.* (Eds). The Routledge Handbook of Non-Ideal Theory. London and New York: Routledge, 2024.

7. *Kuznetsov V*. The object of the philosophy of scientific theories // V. Drekalović (Ed.), Science, philosophy of science and scientific methodology II: Proceedings of the international scientific conference held on November 20, 2025, at the University of Montenegro, 2025. – Pp. 163–174.

КОМІТЕТИ НЕЗАМОЖНИХ СЕЛЯН У ПОШИРЕННІ АГРОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В УСРР (1920–1929 РР.)

Лисенко Д.М.

У 1920-х рр. більшовицьке керівництво пов'язувало перебудову українського села з поширенням агрономічних знань, кооперації та колективного використання засобів виробництва. Комітети незаможних селян (КНС) мали забезпечити участь найбідніших дворів у цих процесах. Їхня мережа охоплювала села, у яких бракувало агрономів, справного реманенту, насіння та коштів. Тому комнезами виконували посередницьку функцію між державними установами й селянськими господарствами.

Партійна модель виходила з уявлення про технологічну відсталість одноосібного селянського двору. Влада планувала підвищити врожайність через удосконалення сівозмін, застосування кращого насіння, догляд за худобою, меліорацію та спільне користування складнішим реманентом. Агрономічна порада мала підтвердити практичну користь радянської установи. Технічна допомога водночас формувала залежність одержувача від контрольованих державою каналів. КНС залучали селян до заходів, складали списки претендентів на допомогу й контролювали виконання господарських кампаній [1, с. 232–273].

Нормативну основу цієї діяльності уточнив декрет ВУЦВК від 5 грудня 1923 р. про пільги, права й обов'язки незаможних селян. Документ передбачав безоплатну агрономічну допомогу, пільгові насіннєві позики та переваги для колективних господарств бідноти під час землеустрою. Право на підтримку залежало від господарської потреби й офіційного статусу незаможника. Комнезам підтверджував цей статус, готував клопотання та взаємодіяв із земельними, кооперативними й кредитними установами [2, с. 3–16].

Поширення знань відбувалося через хати-читальні, сільбуди, короткотермінові курси, агрономічні гуртки й колективні читання. У таких осередках обговорювали строки польових робіт, обробіток ґрунту, сівозміни та способи догляду за худобою. КНС допомагали знайти приміщення, залучали слухачів, забезпечували опалення та передплату

преси. Агрономічна освіта була частиною ширшої культурної політики. Навчальний матеріал поєднував господарські рекомендації з поясненням поточних рішень влади [6, с. 227–264].

Реальна спроможність таких закладів залишалася нерівною. У багатьох селах не вистачало фахівців, навчальних посібників, освітлення та придатного приміщення. Заняття проводили після завершення польових робіт, тому відвідування залежало від сезону, відстані й стану родинного господарства. Коротка лекція могла ознайомити селянина з новим прийомом, проте її практичний результат визначався наявністю насіння, худоби, інвентарю та часу. Матеріальна слабкість двору часто не дозволяла виконати отриману рекомендацію [3, с. 205–232; 7, с. 124–129].

Важливою передумовою агрономічної роботи був господарський облік. Члени КНС збирали відомості про площу посіву, наявність худоби, тягла, реманенту та насіннєвого запасу. Земельні й кооперативні установи використовували ці дані під час розподілу допомоги. Місцеве знання комнезамівця дозволяло швидко визначити двори, які потребували позики або спільного обробітку. Водночас якість обліку залежала від підготовки активіста й відносин усередині громади. Неточна характеристика могла змінити черговість одержання ресурсу.

Технічна складова діяльності КНС була пов’язана з прокатними пунктами, кооперативами й товариствами спільного обробітку землі. Прокат давав можливість скористатися плугом, сівалкою або іншим реманентом без його придбання. Комнезами підтримували створення пунктів, рекомендували користувачів і домагалися пріоритету для незаможних господарств. На Поділлі та в інших регіонах організаційне посередництво КНС впливало на розподіл кредитів, паїв і засобів виробництва [5, с. 43–44, 74–77].

Прокатна система мала практичні обмеження. Попит на реманент зростав під час оранки й сівби, коли затримка на кілька днів могла зменшити майбутній урожай. Результат залежав від кількості машин, їхньої справності, графіка використання, наявності майстра та відстані до пункту. Рекомендація КНС надавала окремому двору перевагу, але не збільшувала загальної кількості техніки. Класовий порядок черговості іноді суперечив виробничій готовності господарств [3, с. 246–271].

Окремою проблемою була відповідність технічної допомоги господарським можливостям одержувача. Земельний наділ без тягла та насіння не забезпечував врожаю. Позика на придбання реманенту втрачала значення, якщо потрібного товару не було в продажу. Спільне користування інвентарем потребувало узгодженого графіка, відпо-

відальності за ремонт і зрозумілого порядку відшкодування збитків. Комнезами могли організувати звернення або перевірити соціальний статус, однак вони не створювали власної матеріально-технічної бази.

Агрономічна рекомендація мала цінність лише за умови її включення в повний виробничий цикл. Для запровадження сівозміни господарству були потрібні земля, насіння різних культур і можливість витримати період перебудови. Поліпшення обробітку ґрунту залежало від тягла та справного інвентарю. Догляд за худобою потребував корму й придатних приміщень. Радянські звіти частіше фіксували кількість проведених лекцій, виданих позик і організованих пунктів. Такі показники не розкривали довготривалого результату для конкретного двору.

Державна підтримка давала позитивний результат у випадках, коли агрономічна консультація поєднувалася зі своєчасним доступом до насіння, кредиту й ременанту. Окремі двори одержували можливість провести посів, зменшити витрати або перейти до продуктивнішого способу обробітку. Проте допомога охоплювала лише частину потреб. Розподіл дефіцитного ресурсу супроводжувався перевіркою політичної лояльності. Відмова активіста або конфлікт із місцевим керівництвом могли позбавити господарство доступу до підтримки.

Селянське ставлення до нововведень формувалося практичним досвідом. Господарі охочіше приймали пораду, якщо вона зменшувала витрати або підвищувала врожай. Недовіру викликали рекомендації, які не враховували місцевий ґрунт, клімат, розмір родини та наявні засоби праці. Політичний тиск також послаблював переконливість агрономічної пропаганди. Селянин міг сприймати технічний захід як частину податкової, заготівельної або колективізаційної кампанії. Тому поширення знань не спричиняло автоматичного прийняття запропонованої господарської моделі.

Наприкінці 1920-х рр. змінився зміст технічної модернізації. Доступ до кредиту, машин та агрономічного обслуговування дедалі тісніше пов’язували зі вступом до колективного господарства. Машина стала аргументом на користь великого виробництва й символом соціалістичної перебудови. КНС мали переконувати селян у перевагах спільної обробки та добирати актив для нових колективів. Водночас постачання техніки залишалося централізованим, а її використання залежало від пального, ремонту та підготовлених працівників [4, с. 305–330].

Таким чином, КНС не були самостійним осередком агрономічної науки або технічних розробок. Їхня роль полягала в організації доступу селян до знань, кредиту, ременанту й державних установ. Така діяльність розширювала присутність агрономічної інформації в селі та допомагала окремим незаможним господарствам. Проте результат визначали ресурси

земельних органів, кооперації та кредитної системи. Комнезами переважно розподіляли доступ до вже наявних можливостей.

Зіставлення задуму і практики показує суперечність більшовицької модернізації. Агрономічні знання й техніка мали підвищити продуктивність сільського господарства. Водночас класовий добір одержувачів і політичний контроль звужували господарську самостійність селян. Наприкінці десятиліття освітні та технічні заходи дедалі частіше використовували для підготовки колективізації. Участь КНС у цьому процесі поєднувала господарське посередництво з виконанням партійних завдань.

Література

1. Комітети незаможних селян України (1920–1933) : збірник документів і матеріалів / за ред. І. К. Рибалки. Київ : Наукова думка, 1968. 639 с.

2. Про пільги, права і обов'язки незаможних селян : декрет Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету від 5 грудня 1923 р. Харків, 1923. 19 с.

3. Калініченко В. В. Селянське господарство України в період непу: історико-економічне дослідження. Харків : Основа, 1997. 400 с.

4. Історія колективізації сільського господарства Української РСР. 1917–1937 : збірник документів і матеріалів : у 3 т. Т. 1 : Колгоспне будівництво на Україні. 1917–1927 рр. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 853 с.

5. Григорчук П. С., Мельничук О. А. Комітети незаможних селян на Поділлі (1920–1933 рр.). Вінниця : ВДПУ, 2001. 153 с.

6. Суспільство і влада в радянській Україні років непу (1921–1928) : колективна монографія / відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. Т. 2. 599 с.

7. Очеретяний В. В. Господарсько-економічне становище селянського рільництва України в перші роки непу. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2021. Т. 32 (71), № 3. С. 124–129.

ЗІМ-350 В ЕКСПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО МУЗЕЮ

Лупаренко Г.В.

Весною 2023 року експозиція Державного політехнічного музею поповнилась цікавим надходженням – ЗіМ-350. Сьогодні відвідувачу, на перший погляд, все зрозуміло. Квадроцикл вітчизняного виробництва. І зразу виникає питання. І що, такі були?